

Dr hab. Iwona Janicka, prof. UŁ
Instytut Psychologii
Uniwersytet Łódzki

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Nowackiej
pt. „*Wpływ perfekcjonizmu na odczucie dystrofii płciowej i satysfakcję z ciała
wśród osób transpłciowych*”
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Beaty Pastwy-Wojciechowskiej,
w Instytucie Psychologii – Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Gdański**

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska została poświęcona kluczowym aspektom funkcjonowania osób transpłciowych tj. ocenie ciała i dystrofii płciowej oraz roli perfekcjonizmu. Liczne badania wskazują na znaczenie obrazów wizualnych związanych z własnym ciałem, co dotyczy wszystkich osób a szczególnie tych doświadczających niezgodności płciowej. Okazuje się, że problem z akceptacją własnej cielesności utrzymuje się nawet po tranzycji medycznej. Dzieje się tak, z uwagi na różne uwarunkowania oceny ciała. Jednym z nich może być perfekcjonizm Dlatego poszukiwanie związku pomiędzy perfekcjonizmem a niezadowoleniem z ciała i dystrofią płciową uważam za w pełni uzasadnione. Ponadto wspomniane zmienne są istotne w procesie diagnozowania psychologicznego osób transpłciowych zgłaszających potrzebę tranzycji.

Dysertacja posiada typową dla prac empirycznych strukturę. Składa się ze streszczenia w języku polskim i angielskim, wstępu oraz 4 rozdziałów. Obejmują one wprowadzenie do problematyki badawczej, metodologię, dyskusję wyników i zakończenie. Uwzględniono również aneks, spis tabel, rysunków i bibliografię. W rozdziale - *Metodologia* – nie powinna jednak być zawarta prezentacja wyników badań własnych. Z kolei aneks należy zamieszczać po -, a nie przed bibliografią.

Ważne bloki tematyczne ujęto w części 2 - *Wprowadzenie do problematyki badawczej*. Doktorantka wyróżniła tu trzy rozdziały: *Perfekcjonizm* (rozdział 2.1), *Obraz ciała* (rozdział 2.2) oraz *Niezgodność płciowa* (rozdział 2.3).

W obszernym rozdziale 2.1. Doktorantka przedstawiła, interesujące i poparte wynikami badań, treści związane z prezentowaniem definicji perfekcjonizmu, jego modeli, uwarunkowań oraz korelatów demograficznych i klinicznych.

W rozdziale 2.2. scharakteryzowała istotną dla samooceny zmienną jaką jest obraz ciała. Odwołała się do ujęć poznawczo-behawioralnego i psychodynamicznego. Wskazała na znaczenie wpływów środowiska i pożądanej wagi na obraz ciała oraz różnice jego akceptacji u kobiet i mężczyzn. Skomentowała efekt uprzedmiotowienia i samouprzedmiotowienia. Doktorantka odwołała się również do teorii schematu płci Sary Bem oraz jego związku z zaburzeniami odżywiania. Przywołała wyniki badań odnoszące się do postrzegania obrazu własnego ciała u osób homoseksualnych i heteroseksualnych. Podała, że niezadowolenie z ciała może korelować z problemami psychicznymi (podrozdział 2.2.6) - anoreksją, bulimią, ale też z lękiem, depresją czy dysfunkcjami seksualnymi. Podjęła próbę wyjaśnienia zależności między perfekcjonizmem a niezadowoleniem z ciała.

Rozdział 2.3. obejmuje 6 podrozdziałów, które zostały poświęcone diagnostyce i etiologii dystrofii płciowej, towarzyszącym jej zaburzeniom psychicznym, roli stresu mniejszościowego i obrazu ciała u osób transpłciowych oraz ich szacowanej wielkości w populacji. Doktorantka bardzo dobrze opisała wszystkie te części. Zoperacjonalizowała – transpłciowość i dystrofię płciową. Przywołała najnowsze i obecnie obowiązujące klasyfikacje DSM-5 i ICD-11. Udokumentowała, że osobom transpłciowym nadal towarzyszy doświadczanie stresu mniejszościowego, który może prowadzić do zaburzeń zdrowia psychicznego.

Oceniając część teoretyczną pracy należy zaznaczyć, że Doktorantka wyczerpująco przedstawiła zagadnienia dotyczące perfekcjonizmu, obrazu ciała i dystrofii płciowej. Zachowała podobną strukturę wyróżnionych rozdziałów. Zdefiniowała te pojęcia, podała badania z nimi związane oraz zwróciła uwagę na ryzyko współwystępowania z zaburzeniami psychicznymi. Dokonała rzetelnego przeglądu literatury polskiej i obcojęzycznej. Treści zawarte w tym opracowaniu nie budzą większych zastrzeżeń pod względem merytorycznym. Stanowi ono uzasadnione wprowadzenie do badań własnych.

Moja uwaga odnosi się do tytułowania podrozdziałów. Bywa, że ich nazwy są niepełne (np.: *Różnice demograficzne* - podrozdział 2.1.9, *Wpływ środowiska* - podrozdział 2.2.3) i sygnalizują jedynie zmienną w nich opisaną (np.: *Waga* - rozdział 2.2.4). Także tytuły głównych części (2.1, 2.2. i 2.3) są zbyt ogólne.

Kolejna część - empiryczna pracy została zamieszczona w rozdziale trzecim zatytułowanym – *Metodologia*. Doktorantka podała tu główny cel badań (s.71), który sugeruje oczekiwany kierunek różnic dla perfekcjonizmu między osobami transpłciowymi i cispłciowymi (*czy u osób transpłciowych występuje wyższy perfekcjonizm niż w grupie osób cispłciowych?*). Cel badań powinien być sformułowany ogólnie, bez przyjmowania zwłaszcza kierunkowych założeń, które dopuszczalne są dopiero w hipotezach badawczych. Wątpliwości też budzi poszukiwanie *potencjalnego wpływu. perfekcjonizmu na odczuwanie dysforii płciowej oraz niskiej satysfakcji z ciała*.

Doktorantka przedstawiła 6 pytań i 6 hipotez badawczych. Do badań zastosowała właściwie dobrane narzędzia psychologiczne: Skalę Samooceny Ciała dla Adolescentów i Dorosłych w adaptacji A. Słowińskiej, Wielowymiarową Skalę Perfekcjonizmu Frosta (FMPS) w adaptacji polskiej K. Piotrowskiego i A. Bojanowskiej oraz Wielowymiarową Skalę Perfekcjonizmu (HMPS) P. Hewitt`a i G. Flett`a - w opracowaniu własnym - Doktorantki i Skalę Zgodności Płciowej (TCS) H. Kozee, T. Tylka i L. Bauerbanda – w adaptacji Doktorantki. Uważam, że Autorka pracy słusznie podjęła trud związany z pozyskaniem nowych narzędzi. Pożądane byłoby jednak oszacowanie rzetelności Wielowymiarowej Skali Perfekcjonizmu (HMPS).

Doktorantka zbadała 132 osoby transpłciowe (44 transpłciowe kobiety, 45 transpłciowych mężczyzn i 43 osoby niebinarne) oraz 247 osób cispłciowych (174 kobiety i 73 mężczyzn). Dokładnie scharakteryzowała te grupy z uwzględnieniem wymaganych zmiennych demograficznych oraz etapu tranzycji w przypadku grupy kryterialnej.

W podrozdziale - *Wyniki badań własnych* – przywołała hipotezy, które potraktowała jako tytuły podrozdziałów empirycznych. Dobrze opracowała wyniki pod względem statystycznym. Pokazała je w tabelach i opisała.

Tytuł rozdziału - 3.5.1 sugeruje, że analizy w nim zawarte dotyczą perfekcjonizmu u osób transpłciowych i cispłciowych. W tej części Doktorantka zaprezentowała także wyniki odnoszące się do spójności wyglądu, akceptacji tożsamości i samooceny wyglądu. Czy nie powinny one znaleźć się w osobnym rozdziale?

Pracę kończy – *Dyskusja* - obejmująca trzy podrozdziały: *Interpretacja wyników badania własnego, Aplikacyjność badań własnych* oraz *Ograniczenia badań własnych*. Interpretując rezultaty badań własnych Doktorantka dokonała ich oceny odwołując się do dotychczasowych i omawianych wcześniej stanowisk teoretycznych. W tej części pracy zweryfikowała wszystkie hipotezy. Wnioski wyprowadzone z badań są ważne dla nauki i praktyki psychologicznej. Doktorantka wskazała, co jest szczególnie cenne, na wartość aplikacyjną badań. Jest też

świadoma ich ograniczeń, co świadczy o jej dojrzałości i wnikliwości poznawczej. W *Zakończeniu* zamieściła refleksje na temat uzyskanych wyników i ich znaczenia. Warto zaznaczyć, że Doktorantka poszerzyła zakres analiz. Uwzględniła również te, których nie zaplanowała formując pytania i hipotezy. Dodatkowo porównała transpłciowe kobiety, transpłciowych mężczyzn i osoby niebinarne.

Lektura części empirycznej nasuwa kilka uwag: 1) Szkoda, że Doktorantka nie dokonała podsumowania szczegółowych danych demograficznych dotyczących grupy badanej i kontrolnej w celu określenia ich homogeniczności. 2) Weryfikując hipotezę pierwszą stwierdziła, że została potwierdzona częściowo (s.109). Hipotez nie można potwierdzać czy odrzucać częściowo. Trzeba je tak formułować, aby uniknąć tego typu niezręczności. 3) Zastosowana, do opracowania statystycznych wyników, analiza regresji (strony: 100-107) nie upoważnia do wnioskowania o wpływie jednej zmiennej na drugą. Planując publikację wyników należy pamiętać, że analizy były przeprowadzone w paradygmacie korelacyjnym, co wymaga odpowiedniego ich interpretowania. 4) W części empirycznej Doktorantka posługuje się stwierdzeniem - *badanie na grupie*, zamiast - badanie z udziałem grupy.

Całościowa ocena rozprawy pozwala na pokazanie jej mocnych stron: 1) Na uznanie zasługuje złożony i nowatorski projekt wymagający eksplorowania istotnych, dla osób transpłciowych, charakterystyk psychologicznych – perfekcjonizmu, obrazu ciała i poczucia dystrofii płciowej. 2) Wprowadzenie w problematykę badań własnych jest wyczerpujące i stanowi dobrą podstawę do ustalenia hipotez badawczych. 3) Uczestnikami badań było 379 osób, w tym trudno dostępna i zróżnicowana grupa osób transpłciowych. 4) Doktorantka pozyskała do badań dwie nowe metody. Zaadoptowała, do warunków polskich, Skalę Zgodności Płciowej (TCS) H. Kozee, T. Tylka i L. Bauerbanda oraz opracowała polską wersję Wielowymiarowej Skali Perfekcjonizmu (HMPS) P. Hewitt'a i G. Flett'a. Pozwoliło to na zrealizowanie projektu badawczego, a także daje możliwości prowadzenia dalszych badań z wykorzystaniem tych narzędzi. 5) Analiza wyników została starannie przedstawiona. 6) Graficzna strona pracy (tabele, wykresy) jest czytelna i dobrze uporządkowana. 7) Praca ma wartość poznawczą i aplikacyjną. 8) Bogata bibliografia (485 pozycji) świadczy o rzetelnym przeglądzie literatury przedmiotu.

Ostatecznie oceniam, że przedłożona rozprawa doktorska opisuje i weryfikuje niezwykle ważne i aktualne zagadnienie. Dotyczy słabo poznanej grupy badanej jaką są osoby transpłciowe. Stanowi oryginalne rozwiązanie podjętego problemu naukowego. Na uwagę zasługuje dobra znajomość wiedzy teoretycznej w danym obszarze, właściwie opracowana

i interesująca koncepcja badań, umiejętność posługiwania się warsztatem naukowym oraz kreatywność badacza.

Upoważnia mnie to do stwierdzenia, że dysertacja spełnia warunki wynikające z Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym określone w artykule 13.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. z 2003r. nr 65, poz.595 z późn. zm.). Na tej podstawie mam zaszczyt zwrócić się do Rady Naukowej Instytutu Psychologii Uniwersytetu Gdańskiego z wnioskiem o dopuszczenie mgr Magdaleny Nowackiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Łódź, dnia 25.września 2023 r.